

Mikulová, Jana

Obsahové věty žádací s určitým slovesem

In: Mikulová, Jana. *Syntax latinských vedlejších vět*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 89-104

ISBN 978-80-210-7207-7; ISBN 978-80-210-7210-7 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131778>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

OBSAHOVÉ VĚTY ŽÁDACÍ S URČITÝM SLOVESEM

Mezi obsahové věty žadací s určitým slovesem patří konjunktivní věty beze spojky, věty se spojkami *ut/ne*, věty obavné a zabraňovací. Věty žadací jsou charakterizovány základní **zápornou spojkou *ne*** a **snahou ovlivnit adresáta** a přimět ho k nějakému jednání, vyvolat nějaký děj apod. V žadacích větách s určitým slovesem se používá **konjunktiv**. Ve všech typech vět se vyskytuje **konjunktiv prézentu** po čase hlavním a **konjunktiv imperfekta** po čase vedlejší. Jednotlivé typy vět mají však určité zvláštnosti (např. v používání spojek nebo konjunktivů), a proto nemusí naplňovat charakteristiky žadacích vět v plné míře.

Konjunktivní věty bez spojky

Konjunktivní věty beze spojky mají pravděpodobně původ v souřadně přiřazených větách a jsou jakýmsi pozůstatkem starších vývojových fází jazyka. Ze syntaktického hlediska se však chovají jako věty vedlejší (projevuje se v nich souslednost časová apod.). Vyskytují se zejména po modálních slovesech a predikátech s významovým rysem „vůle“, po nichž následuje také prostý infinitiv nebo akuzativ s infinitivem, ale i po některých jiných predikátech. Mezi nejdůležitější predikáty, po nichž může následovat konjunktiv beze spojky, patří:

- *velle* „chtít“, *nolle* „nechtít“, *malle* „raději chtít“;
- *oportet* „je třeba“, *nesesse est* „je nutné“, *licet* „je dovoleno“;
- imperativy *fac* „udělej“, *cave* „dej si pozor“, *sine* „dovol“;
- někdy také *iubere* a *imperare* „přikazovat“, *cernere*, *decernere* „rozhodovat“, *orare* „prosit“ apod.

Konjunktivní věty beze spojky se používají v případě, že **podmět věty hlavní a vedlejší jsou odlišné**.

Způsoby ve větě vedlejší

Ve větě vedlejší se používá konjunktiv prézentu po čase hlavním (113) – (115) a konjunktiv imperfekta po čase vedlejším (116), tedy konjunktivy typické pro žádací věty.

- (113) *Eas litteras **volo habeas**,...* (Cic. *Att.* 13, 32, 3)
Chci, abys měl ten dopis...
- (114) *Omne ergo animal **intereat necesse est***. (Cic. *nat. deor.* 3, 33)
Každý živý tvor musí zemřít.
- (115) *...alteri **vivas oportet**, si vis tibi vivere*. (Sen. *epist.* 48, 2)
...je třeba, abys žil pro jiného, jestliže chceš žít pro sebe.
- (116) *...senatus **decrevit, darent operam consules, ne quid res publica detrimenti caperet***. (Sall. *Catil.* 29, 2)
...senát rozhodl, aby se konzulové starali, aby stát neutrpěl nějakou újmu.

V určitých kontextech se může vyskytnout i konjunktiv perfekta po čase hlavním (117) nebo plusquamperfekta po čase vedlejším (118). Věta s těmito konjunktivy bývá uvozena zejména slovesem *velle* v konjunktivu prézentu nebo imperfekta (např. *velim* nebo *vellem* „chtěl bych, přál bych si“). Věta vedlejší však v tomto případě nevyjadřuje žádost, ale přání týkající se minulosti. V případě *velim* s konjunktivem perfekta se jedná o přání splnitelné v minulosti (tj. přání ohledně děje, jehož výsledek není znám) a v případě *vellem* s konjunktivem plusquamperfekta o přání nesplněné v minulosti (srov. „Přál bych si, aby se to nebylo nikdy stalo.“).

- (117) *Mihi **dederit velim***. (Plaut. *Bacch.* 334)
Přál bych si, aby mi to byl dal.
- (118) *Quam **vellem, inquit, te ad Stoicos inclinavisses!*** (Cic. *fin.* 3, 3, 10)
Řekl: „Jak bych si přál, aby ses byl přiklonil ke stoikům!“

Obdobně může konjunktiv prézentu vyjadřovat přání splnitelné v přítomnosti po čase hlavním (119) a konjunktiv imperfekta přání nesplnitelné v přítomnosti po čase vedlejším (120).

- (119) *Sed mihi hoc **credas velim**...* (Cic. *Sull.* 46)
Ale chtěl bych, abys mi to věřil...
- (120) *Quam **vellem Panaetium nostrum nobiscum haberemus!*** (Cic. *rep.* 1, 15)
Jak bych si přál, aby byl s námi náš Panaitios!

Konjunktiv pro předčasnost se může objevit také po *necesse est*, kde má stejnou funkci jako infinitiv perfekta, tj. vyjadřovat vysokou míru jistoty mluvčího ohledně tvrzení ve větě vedlejší, viz *Akuzativ s infinitivem s žadacím významem*. Obvykle je v těchto případech ve větě hlavní *necesse est* a ve větě vedlejší konjunktiv perfekta (121). Vysokou míru jistoty mluvčího mohou vyjadřovat i konjunktivy pro současnost (obvykle se jedná o konjunktiv přezentu po *necesse est*), viz (122). Věta s konjunktivem přezentu (případně imperfekta po čase vedlejším) tedy může mít jak žadací význam, tak význam jistotně modální. Rozlišení je obvykle možné na základě významu věty a kontextu.

(121) *Si enim id, quod maxime voluit, nullo modo potuit, vis profecto quaedam **obstiterit necesse est**...* (Cic. *Caecin.* 48)

Jestliže vůbec nemohl [udělat] to, co chtěl ze všeho nejvíce, muselo mu v tom zcela jistě zabránit nějaké násilí...

(122) *Quod si ita est, sapiens **sit mundus necesse est**.* (Cic. *nat. deor.* 2, 33)

Jestliže to tak je, svět musí být nutně moudrý.

Obvyklé použití vět bez spojky

Konjunktivní věty bez spojky následují často po slovesných tvarech 1. a 2. osoby, často se vyskytují také imperativy *cave* (123) – (125) a *fac* (126), které mají povahu ustáleného obratu. Imperativ *cave* má tendenci stávat se částicí, která svým významem odpovídá záporce *ne*, viz (123) a (124). Jedná se o podobný proces, během něhož se *licet* s konjunktivem stává spojkou uvozující přípustkové věty. Zároveň však jsou doloženy i případy, kdy po *cave* následuje věta uvozená spojkou *ne* (125). Vývoj směrem k částici je patrný i u *fac*.

(123) *Ad haec, quae interrogatus es, responde; at extra ea **cave** vocem **mittas**.* (Liv. 8, 32, 8)

Odpověz na to, na co jsi byl dotázán; mimo to ale už nic neříkej.

(124) *Libros vero tuos **cave** cuiquam **tradas**...* (Cic. *Att.* 1, 11, 3)

Nikomu nedávej svoje knihy...

(125) ***Cave, ne cadas: asta.*** (Plaut. *Most.* 324)

Dej pozor, abys nespádl. Stůj.

(126) ***Fac sciam.*** (Plaut. *Curc.* 617)

Dej mi vědět.

Po predikátech z poslední skupiny (tj. *iubere, imperare, cernere, decernere, orare* apod.) se konjunktivní věty beze spojky vyskytují méně často a může se jednat o ustálená spojení.

- (127) ...*senatus decrevit, darent operam consules, ne quid res publica detrimenti caperet.*
(Sall. *Catil.* 29, 2)
...senát rozhodl, aby se konzulové starali, aby stát neutrpěl nějakou újmu.
- (128) ...*orant, ignoscamus peccatum suom (= suum)...* (Plaut. *Amph.* 257)
...prosí, abychom jim odpustili jejich provinění...

Konkurence s jinými konstrukcemi

Po predikátech *velle, nolle, malle, oportet, necesse est a licet* se používá prostý infinitiv při shodě podmětů ve větě hlavní a vedlejší (129) nebo akuzativ s infinitivem (130) či konjunktiv bez spojky (131), pokud jsou podměty ve větě hlavní a vedlejší rozdílné. Výjimečně je však doložena i věta s *ut*.

- (129) **Volo scire.** (Plaut. *Aul.* 428)
Chci to vědět.
- (130) ...*hoc te scire volo*,... (Cic. *ad Q. fr.* 3, 3, 1)
...chci, abys to věděl...
- (131) **Volo sciat.** (Sen. *benef.* 2, 10, 3)
Chci, aby to věděl.

Po predikátech jako *imperare, cernere, decernere, orare* obvykle nenásleduje konjunktiv beze spojky, ale věta s *ut/ne* (132) – (134), po *iubere* se nejčastěji používá infinitivní konstrukce. Věta s *ut* se vyskytuje i po *fac*.

- (132) *Valetudinem tuam fac, ut cures.* (Cic. *fam.* 14, 24, 1)
Starej se o své zdraví.
- (133) **Orant te, ut eas**... (Plaut. *Mil.* 1317)
Prosí tě, abys šel...
- (134) ...*Allobrogibus imperavit, ut iis frumenti copiam facerent*... (Caes. *Gall.* 1, 28, 3)
...Allobrogům přikázal, aby je zásobili obilím...

Následuje-li po predikátech řídicích větu beze spojky záporná věta, je uvozena spojkou *ne* (135) a sloveso věty vedlejší je v konjunktivu přítomném nebo v konjunktivu imperfekta po čase vedlejším.

- (135) ...*Sulla voluit, ne in quemvis impune declamari liceret*,... (Cic. *fam.* 3, 11)
...Sulla chtěl, aby nebylo možné beztrestně napadat řečí libovolného člověka...

Věty s *ut/ne*

Věty se spojkami *ut* „aby“ a *ne* „aby ne“ jsou typickým prostředkem pro vyjádření obsahových vět žadacích jak z hlediska spojovacích výrazů, tak z hlediska významu. Obvykle mají funkci předmětu a podmětem věty hlavní bývá bytost obdařená vůlí. Řídí je velký počet predikátů, např.:

- predikáty s významem „**prosit**“: *orare, rogare, petere, postulare, poscere* „prosit“; *obsecrare* „zapřísahat“;
- predikáty s významem „**radit**“, „**napomínat**“ apod.: *(ad)monere* „napomínat“; *hortari* „povzbuzovat“; *sollicitare* „podněcovat“; *suadere* „radit“; *persuadere* „přesvědčovat“;
- predikáty s významem „**dovolit**“, „**přikázat**“ apod.: *permittere* „dovolit“; *imperare* „přikázat“; *praecipere* „přikázat, radit“; *concedere* „připustit“;
- predikáty **ústního** a **písemného projevu**, např.: *dicere* „říkat“; *scribere* „psát“; *respondere* „odpovědět“;
- predikáty s významem „**starat se**“, např.: *curare* „starat se“; *consulere* „starat se“; *providere* „starat se“;
- predikáty zaměřené na **dosazení nějakého cíle**, např.: *cavere* „dát si pozor“; *operam dare* „věnovat se něčemu, snažit se“; *studere* „snažit se“;
- predikáty s významem „**rozhodnout**“, např. *decernere, statuere, constitere* „rozhodnout“; *consilium capere* „rozhodnout se“.

Mezi predikáty, které mohou řídit větu s *ut*, patří také substantiva nebo adjektiva, která jsou významem blízka slovesným predikátům, např. *consilium* „úmysl“, *lex* „zákon“, *cura* „péče, starost“, *munus* „úkol“ atd.

Spojky, vyjádření záporu

Kladnou spojkou je *ut* „aby“ a základní zápornou spojkou je *ne* „aby ne“. Vedle *ne* se však může vyskytnout i *ut... non*, zápornka *non* se však v tomto případě vztahuje pouze k některému větnému členu, ne k větě jako celku. Vzácněji je doložena i negace *ut... ne*. Ve větách s *ut/ne* se dále může vyskytnout zápornka *neve* (nebo *neu*) „a aby ne“, která slouží k souřadnému spojení dvou záporných vět vedlejších. Při souřadném spojení dvou vět mohou nastat následující kombinace:

Spojky	1. věta	2. věta
<i>ne... neve (neu)</i>	záporná „aby ne“	záporná „aby ne“
<i>neve... neve</i>	záporná „aby ne“	záporná „aby ne“
<i>ut neque... neque / ut neve... neve</i>	záporná „aby ne“	záporná „aby ne“
<i>ut... neque (neve)</i>	kladná „aby“	záporná „aby ne“
<i>ne... et ut</i>	záporná „aby ne“	kladná „aby“

(136) ...[eos] *cohortatus est, ne se admodum animo demitterent neve perturbarentur incommodo.* (Caes. Gall. 7, 29, 1)

...povzbudil [je], aby příliš neklesali na mysli a nenechali se odradit neúspěchem.

Způsoby ve větě vedlejší

Ve větě vedlejší je vždy konjunktiv, a to buď **konjunktiv přítomného času**, nebo **konjunktiv imperfekta**. Po čase hlavním ve větě hlavní se používá konjunktiv přítomného času (137) a po čase vedlejším konjunktiv imperfekta (138). Třebaže děj vět vedlejších směřuje do budoucnosti, konjunktivy pro následnost se nepoužívají. Do češtiny se konjunktiv přítomného i imperfekta překládají **kondicionálem**.

(137) *Quare moneo hortorque vos, ne tantum scelus impunitum omittatis.* (Sall. Jug. 31, 25)
Proto vás vybízím a nabádám, abyste nenechali tak velký zločin bez trestu.

(138) *Huic consuli permissum, ut duas legiones scriberet novas,...* (Liv. 35, 20, 4)
Tomuto konzulovi bylo dovoleno, aby odvedl dvě nové legie...

Neurčitá zájmena po spojkce *ne*

Po spojkce *ne* se obvykle používají neurčitá zájmena a příslovce, která neobsahují prvek *ali-*, mají hypotetický význam a povahu příklonky. Jedná se o zájmena a příslovce ***quis, quid; qui, qua, quod; quando*** apod., která se v kombinaci se spojkou *ne* obvykle překládají do češtiny záporně.²⁷ Spojení *ne quis* se tedy překládá „aby nikdo“, *ne quid* „aby nic“, *ne quando* „aby nikdy“ atd. Je však možný i překlad pomocí kladných výrazů, je-li to v konkrétní větě vhodné.

(139) ...*Ariovistus postulavit, ne quem peditem ad conloquium Caesar adduceret...*
(Caes. Gall. 1, 42, 4)
...Ariovistus požadoval, aby si Caesar nebral k vyjednávání žádného pěšáka...

27 Má-li mít latinská věta záporný význam, nelze v ní obvykle hromadit záporné výrazy. Čeština proti tomu hromadění záporných výrazů (např. „aby nikdo nic...“) umožňuje.

Predikáty řídící větu s *ut* i akuzativ s infinitivem

Některé predikáty, které řídí větu s *ut/ne*, mohou řídit také akuzativ s infinitivem. Použití rozdílné konstrukce je obvykle spojeno s rozdílným významem. Akuzativ s infinitivem má význam oznamovací, kdežto věta s *ut/ne* má význam žádací. Typickým příkladem jsou některá slovesa ústního a písemného projevu, např. *dicere* („říkat, že“ (140) proti „říkat, aby“ (141)) nebo *respondere* („odpovídat, že“ proti „odpovídat, aby“).

(140) *At ipsi tum se timuisse dicunt.* (Cic. Att. 9, 5, 3)

Říkají, že se tehdy báli.

(141) *Ibo obviam huic, dicam, ut revortatur domum.* (Ter. Haut. 339)

Půjdu mu naproti a řeknu mu, aby se vrátil domů.

Při překladu do češtiny je třeba některá latinská slovesa překládat různým způsobem podle toho, jaká konstrukce po nich následuje, např.:

<i>videre + AcI</i>	vidět, že (142)	<i>videre, ut</i>	starat se, aby (143)
<i>monere + AcI</i>	připomínat, že	<i>monere, ut</i>	napomínat, aby
<i>persuadere + AcI</i>	přesvědčovat, že (144)	<i>persuadere, ut</i>	přesvědčovat, aby (145)
<i>concedere + AcI</i>	připouštět, že	<i>concedere, ut</i>	dovolovat, aby

(142) *Video enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuerunt.* (Cic. Catil. 1, 8)

Vidím totiž, že zde v senátu jsou někteří z těch, kteří byli s tebou.

(143) ...*videbimus, ne iste nobis opstare (= obstare) possit.* (Cic. Verr. II 5, 105)

...postaráme se, aby nám tenhle člověk nemohl stát v cestě.

(144) *Iam tibi iste persuasit virum se bonum esse?* (Sen. epist. 42, 1)

Už tě přesvědčil, že je dobrý člověk?

(145) *Patri persuasi, ut aes alienum fili dissolveret...* (Cic. Phil. 2, 46)

Přesvědčil jsem otce, aby zaplatil synův dluh...

V latině jsou však také predikáty, které řídí jak akuzativ s infinitivem, tak větu s *ut*, ale jejich význam je vždy žádací. Často je však pouze jedna z konstrukcí běžně používaná, zatímco druhá je okrajová. Příkladem je sloveso *iubere*, které obvykle řídí infinitivní konstrukci, jsou však doloženy i případy věty s *ut*. Naopak sloveso *imperare* obvykle řídí větu s *ut/ne*, je však doložen i akuzativ s infinitivem.

- (146) ...*Allobrogibus imperavit, ut iis frumenti copiam facerent: ipsos* [sc. Helvetios, Tulingos, Latobicos] *oppida vicosque, quos incenderant, restituere iussit.* (Caes. Gall. 1, 28, 3)
 ...Allobrogům přikázal, aby je zásobili obilím: a jim přikázal, aby znovu postavili města a vesnice, které předtím zapálili.

Překlad

Jak bylo uvedeno výše, věty žádací s *ut/ne* se do češtiny obvykle překládají pomocí spojek „aby/aby ne“ a **kondicionálem**. Věty řízené slovesy s významem „přikazovat“ nebo „zakazovat“ lze do češtiny překládat pomocí infinitivu bez ohledu na to, zda je v latině infinitivní konstrukce nebo věta s *ut*.

Latinské žádací větě však může někdy odpovídat také česká věta se spojkou „že“ a modálním slovesem „mít“ (např. „Řekl, že to mám oznámit.“), která je bez dalšího kontextu dvojnásobná. Může se jednat o poněkud oslabenou žádost či příkaz (tj. „Řekl, abych to oznámil.“) nebo o konstatování povinnosti bez přímého příkazu adresátovi (tj. „Seznámil mě s tím, že je mou povinností to oznámit.“).

V prvním případě odpovídá české větě latinská věta s *ut/ne* (*Dixit, ut id nuntiarem.*), ve druhém případě akuzativ s infinitivem obsahující vyjádření nutnosti (*Dixit id mihi nuntiandum esse.*). Na základě kontextu je však obvykle zřejmé, o jaký význam se jedná.

Porovnání s jinými typy vět

Hranice mezi větami žádacími s *ut/ne* a větami oznamovacími není ostrá. V některých oznamovacích větách s *ut* se někdy může vyskytnout i záporka *ne*, pokud je ve větě přítomen žádací významový odstín. Dochází k tomu např. po predikátech *facere* a *efficere*, věta se spojkou *ne* je dále doložena i po *reliquum est* (147) apod.

- (147) *Reliquum est, ne quid stulte, ne quid temere dicam aut faciam contra potentis (= potentes).* (Cic. fam. 9, 16, 5)
 Zbývá, abych něco hloupě nebo nerozvázně neřekl nebo neudělal proti mocným.

Okrajově se v textech vyskytuje také řada dalších případů, které neodpovídají obvyklému použití a významu spojek. Při interpretaci hraje důležitou roli význam predikátu i dalších větných členů obsažených ve větě a kontext. Dalším faktorem ovlivňujícím volbu konstrukce může být také stylistické hledisko (např. snaha neopakovat stejné konstrukce, zdůraznit kontrast mezi dvěma informacemi apod.).

Věty žadací s *ut/ne* versus věty účelové

Ve větách účelových se používají stejné spojky i konjunktivy jako ve větách žadacích. Liší se tím, že věty účelové mají funkci nepovinného příslovečného určení, kdežto věty žadací s *ut/ne* stojí na pozici povinného větného členu (předmětu nebo podmětu) a lze se na ně zeptat pádovou otázkou. Věta účelová je charakteristická tím, že odpovídá na otázku „proč?“. Ve větě hlavní se dále mohou (ale nemusí) objevit výrazy *ideo* nebo *idcirco* „proto“.

Věta obsahová žadací (odpovídá na otázku „Co rozhodl / ustanovil?“):

- (148) **Constituit** igitur, **ut** ludi absente se **fierent** suo nomine. (Cic. Att. 15, 11, 2)
Rozhodl, aby se hry v jeho nepřítomnosti konaly jeho jménem.

Věta účelová (sloveso *constituere* zde má význam „rozestavit, postavit“ a věta odpovídá na otázku „Proč?“):

- (149) ...*legionesque pro castris* **constituit**, **ne qua** subito inruptio ab hostium peditatu **fiat**.
(Caes. Gall. 7, 70, 2)
...postaví před tábor legie, aby tam znenadání nevpadla nepřátelská pěchota.

Věta účelová (předmět slovesa *constituere* už je zde vyjádřen infinitivem *hiemare*, věta s *ut* odpovídá na otázku „Proč?“):

- (150) **Hiemare** Dyrrachii Apolloniae omnibusque oppidis maritimis **constituerat**, **ut** mare transire Caesarem **prohiberet** eiusque rei causa omni ora maritima classem disposuerat. (Caes. civ. 3, 5, 2)
Rozhodl se přezimovat v Dyrrhachiu, Apollónii a všech přímořských městech, aby Caesarovi zabránil dostat se přes moře, a za tím účelem rozestavil loďstvo podél celého pobřeží.

Věty obavné

Tzv. věty obavné následují po slovesech s významem „bát se“ a vyjadřují předmět strachu nebo obav. Vedle sloves mohou záviset i na významově blízkých substantivech nebo adjektivech.

- *timere, metuere, vereri, pavere* „bát se“
- *metus, timor, pavor* „strach“; *periculum* „nebezpečí“
- *anxius* „bojící se, úzkostný“; *sollicitus* „znepokojený“

Od vět žádacích s *ut/ne* se liší používáním spojek. Základními spojkami jsou *ne* (152) a *ne non* (*ne nemo, nihil...*) (151). Spojka *ne* se do češtiny překládá jako „aby ne“ nebo „že“ (např. „Bojím se, aby nepřišel.“ / „Bojím se, že přijde.“). Spojka *ne non* se překládá jako „aby“ nebo „že ne“ (např. „Bojím se, aby přišel.“ / „Bojím se, že nepřijde.“). Místo *ne non* se může někdy objevit spojka *ut* (153), která je však méně častá a pronikla k obavným větám na základě podobnosti s větami žádacími s *ut/ne*.

<i>ne</i>	aby ne; že	<i>Timeo, ne veniat.</i>	Bojím se, aby nepřišel. / Bojím se, že přijde.
<i>ne non / ut</i>	aby; že ne	<i>Timeo, ne non veniat.</i>	Bojím se, aby přišel. / Bojím se, že nepřijde.

Věta s *ne* vyjadřuje děj, jehož uskutečnění si mluvčí nepřeje, a věta s *ne non* (méně často s *ut*) vyjadřuje děj, jehož uskutečnění si mluvčí přeje. Záporka *non* ve větách s *ne non* se může vztahovat pouze k jednomu slovu a ne k celé větě. Užívání spojek souvisí s tím, že věta obavná byla pravděpodobně původně nezávislou větou práci (např. „Kéž nepřijde!“), která byla připojena k predikátu vyjadřujícímu obavu („Bojím se, že přijde.“, tj. „Kéž by tak nepřišel, ale bojím se, že přijde.“).

Při souřadném spojení dvou záporných vět s *ne* je druhá věta připojena pomocí *et* (*aut*) *ne*, pouhé spojky *ne* nebo spojky *et* (*atque*), výsledkem jsou tedy dvojice *ne... et* (*aut*) *ne*; *ne... ne* nebo *ne... et* (*atque*).

Způsoby ve větě vedlejší

Pro vyjádření obavy z toho, co nastane nebo co se děje, se používá **konjunktiv prézentu** po čase hlavním (151), (153) a **konjunktiv imperfekta** po čase vedlejším (152), (154).

(151) *Sed unam rem vereor, ne non probes:...* (Cic. Phil. 2, 34)

Ale bojím se, že tuto jedinou věc neschválíš:...

- (152) *Mulier timida verebatur, ne Pansae animus offenderetur.* (Cic. *fam.* 12, 7, 1)
Ta bojácná žena měla strach, **aby** se Pansa **neurazil** / **že** se urazí.
- (153) *At vereor, ut placari possit.* (Ter. *Phorm.* 965)
Bojím se však, **že** už se **nelze** usmířit.
- (154) *Quo timore perterriti Galli, ne ab equitatu Romanorum viae praeoccuparentur, consilio destiterunt.* (Caes. *Gall.* 7, 26, 5)
Gallové upustili od svého plánu ze strachu, **aby** cesty **nebyly** obsazeny římskou jízdou.

Věty obavné však mohou vyjadřovat i obavu ve vztahu k **minulým dějům**. V obavné větě se pak používá **konjunktiv perfekta** po čase hlavním (155) a **konjunktiv plusquam-perfekta** po čase vedlejší (156), tedy konjunktivy pro předčasnost. Věty obavné se v tomto případě blíží obsahovým větám oznamovacím a vyjadřují určitou pochybnost, nejistotu, předpoklad apod., viz např. (155), (157). Je-li predikát ve větě hlavní negován (např. *non vereor*), vyjadřuje věta vedlejší jistotu, přesvědčení mluvčího apod. a blíží se větě po *non dubito, quin* (158). Někdy se to může projevit i použitím *quin* místo *ne* po záporné větě hlavní.

- (155) *Sed elatus studio vereor, ne longior fuerim.* (Cic. *nat. deor.* 1, 56)
Obávám se, že jsem se nechal strhnout nadšením a mluvil jsem příliš dlouho (tj. možná jsem mluvil moc dlouho).
- (156) *Ehem, te hercle ego circumspectabam: nimis metuebam male, ne abisses.* (Plaut. *Pseud.* 912)
Opravdu jsem tě hledal: velice jsem se bál, že už jsi odešel.
- (157) *...si, ut Graeci dicunt, omnis (= omnes) aut Graios esse aut barbaros, vereor, ne [sc. Romulus] barbarorum rex fuerit...* (Cic. *rep.* 1, 58)
...jestliže, jak říkají Řekové, jsou všichni buď Řekové, nebo barbaři, obávám se, že pak byl [Romulus] králem Řeků... (tj. nejspíš, pravděpodobně by byl králem Řeků)
- (158) *Non vereor, ne illam me amare hic potuerit resciscere: / Quippe haud etiam quicquam inepte feci, amantes ut solent.* (Plaut. *Merc.* 380)
Nebojím se, že mohl zjistit, že ji miluji. Neudělal jsem totiž žádnou hloupost, jak se to milencům stává (tj. jsem si jist, že to nemohl zjistit).

Jistotu nebo pochybnost mohou vyjadřovat i věty s konjunktivem přítomným (159) nebo imperfekta. Interpretace jednotlivých případů se zakládá na významu věty a kontextu.

- (159) *Non metuo, ne quisquam [sc. aurum] inveniat, ita probe in latebris situm est.* (Plaut. *Aul.* 609)
Nebojím se, že [to zlato] někdo najde, tak dobře je schováno (tj. jsem si jist, že ho nikdo nenajde).

Další konstrukce

Jak bylo uvedeno výše, v obavných větách se může výjimečně vyskytnout také spojka *quin*, pokud je negován predikát ve větě hlavní. Po predikátech vyjadřujících obavu se vzácněji může vyskytnout i obsahová věta tázací (160) a okrajově také akuzativ s infinitivem, což poukazuje na oznamovací význam některých obavných vět.

(160) *Hui, quam timeo, quid existimes!* (Cic. Att. 15, 13a, 3)

Jak strašně se bojím, co si myslíš!

Po slovesech vyjadřujících obavu se může objevit také infinitiv. Slovesa *timere*, *vereri* atd. mají v kombinaci s infinitivem význam „váhat“, „otálet“ (161), čímž se podobají slovesu *dubitare* s infinitivem.

(161) *Ego autem, etsi vereor laudare praesentem, iudico tamen de re obscura atque difficili a te dictum esse dilucide...* (Cic. nat. deor. 1, 58)

Ačkoliv se zdráhám někoho chválit v jeho přítomnosti, myslím si, že jsi mluvil o nejasné a těžké věci velmi jasně...

Spojka *ne non*, typická pro věty obavné, je na druhé straně doložena i po predikátech nevyjadřujících primárně obavu, např. po *videre*. V těchto případech uvozuje větu s oznamovacím významem a do češtiny se překládá „že ne“ (162).

(162) *Multa istius modi dicuntur in scholis, sed credere omnia vide, ne non sit necesse.* (Cic. div. 2, 31)

Ve školách se říká mnoho takových věcí, ale hleď, že není nutné všemu věřit.

Věty obavné nejsou zcela homogenní skupinou a mohou v různých kontextech nabývat různých významů. Plyne to z povahy řídicích sloves, v jejichž významu je obsažena nejen obava, ale i přání, pochybnost, nejistota apod.

Věty zabraňovací

Věty zabraňovací jsou řízeny predikáty s významem „bránit“, „zabraňovat“, „odmítnat“, např.:

- *impedire* „bránit“; *resistere* „stavět se na odpor“; *obstare* „překážet, bránit“; *detertere* „odrazovat, odstrašovat, bránit“;
- *prohibere* „bránit, nedovolit“ (často řídí akuzativ s infinitivem);
- *recusare* „odmítnat“; *interdicere* „zakázat“.

Ve větách zabraňovacích se používají spojky *ne* „aby“ a *quominus (quo minus)* „aby“. Pokud je řídicí sloveso negováno, vyskytuje se někdy také *quin* „aby“. Spojka *ne* se používá zejména po kladném řídicím slovese, spojka *quominus* převažuje po řídicím slovese záporném. Spojka *quin* se vyskytuje častěji pouze po některých negovaných slovesech, např. *recusare*, *detertere*, *resistere*, *obstare*.

Příklad

Při překladu do češtiny se obvykle používá vedlejší věta s „aby“ nebo **infinitiv** (např. „Bráním ti, abys odešel.“ nebo „Bráním ti odejít.“). Příklad pomocí spojky „aby ne“ není zcela vyloučen, z hlediska významu však není mezi překladem pomocí „aby“ a „aby ne“ v češtině rozdíl a záporná věta bývá někdy hůře srozumitelná.

(163) *Plura ne scribam, dolore impediior.* (Cic. *Att.* 11, 13, 5)

Bolest mi brání, abych (ne)napсал více / Bolest mi brání napsat více.

Používání výhradně záporných spojek je způsobeno tím, že spojka pouze „opakuje“ záporný významový odstín, který je součástí základního významu sloves zabraňování.

Je-li sloveso zabraňování kladné, vyjadřuje souvětí jako celek překážku pro uskutečnění děje ve větě vedlejší (163). Je-li sloveso zabraňování negováno, souvětí jako celek vyjadřuje neexistenci překážky pro uskutečnění děje věty vedlejší (164), (165), tedy např. dovolení apod.

(164) *Nec vero (...) recusabo, quominus omnes mea legant.* (Cic. *fin.* 1, 3, 7)

Nebudu odmítnat (...), aby všichni četli moje knihy.

- (165) *Non recusamus, quin omnia, propter quae ad bellum itum est, vestra sint, Sicilia Sardinia Hispania...* (Liv. 30, 30, 25)
Nemáme námítky proti tomu, aby bylo vaše všechno, kvůli čemu se šlo do války – Sicílie, Sardinie, Hispánie,...

Způsoby ve větě vedlejší

Ve větě vedlejší se používají konjunktivy typické pro žádací věty, tj. **konjunktiv přítomného času** (166) a **konjunktiv imperfekta** po čase vedlejší (167).

- (166) ...*impedit interdicique omnibus, ne quemquam interficiant.* (Caes. Gall. 7, 40, 4)
...všem zakazuje a brání, aby kohokoliv zabili / ...všem zakazuje a brání kohokoliv zabít.
- (167) *Ne [sc. bellum] extemplo gereretur, hiemps impediit.* (Liv. 24, 43, 4)
Zima zabránila tomu, aby se [válka] (ne)vedla ihned.

„Slabší“ zabraňovací predikáty, věty s *quin*

K větám zabraňovacím lze přiřadit i věty řízené predikáty, které mají samy o sobě slabší zabraňovací význam než *impedire* nebo *prohibere*. Jsou-li **kladné**, řídí větu uvozenou spojkami *quominus* nebo *ne*. Většinou však jsou **negovány** a řídí větu s *quin*, případně s *quominus*. Ve větách po „slabších“ zabraňovacích predikátech se spojky překládají pomocí „aby“ (170), (171), nebo „aby ne“ (168), (169) stejně jako po slovesech zabraňování.

Věty s *quin* po „slabších“ zabraňovacích predikátech

Predikáty se slabším zabraňovacím významem lze rozdělit na dvě skupiny. Do první patří predikáty s významem „udržet (se), zdržet se něčeho, ovládnout se“, např. (*se*) *tenerere* „zadržovat, udržet (se)“, *reprimere* „zadržovat, potlačovat“, (*sibi*) *temperare* „ovládat se“. Bývají negovány záporkami *non*, *haud*, *neque* nebo pomocí záporných modálních sloves (např. *non posse*). Vyskytují se u nich i výrazy záporného smyslu (např. *vix* nebo *aegre* „sotva, stěží“). Ve větě hlavní se tedy objevují např. tato spojení:

- *non me teneo* „neudržím se“; *vix reprimor* „sotva se udržím“; *teneri non possum* „nemohu se udržet“; *mihi non tempero* „neudržím se“.

Věta vedlejší bývá uvozena spojkou *quin*, méně často také *quominus*. Pokud je ve větě hlavní záporka (např. *non*, *haud*, ...), souvětí vyjadřuje, že překážka nezabraňuje či nezabránila uskutečnění děje ve větě vedlejší (168). Není-li ve větě hlavní záporka, ale „slabší“

záporný výraz (např. *vix, aegre*), vyjadřuje se, že děj věty vedlejší se sice neuskutečňuje, ale že k jeho realizaci mnoho neschází (169).

(168) ...***nec se tenuit, quin contra suum doctorem librum etiam ederet, qui Sosus inscribitur.*** (Cic. *ac.* 1, 12)

...a neudržel se, aby dokonce nevydal proti svému učiteli knihu s titulem „Sosius“. (tj. vydal knihu, která se jmenuje „Sosius“).

(169) *Ego vix teneor, quin accurram, sed litteras tuas exspecto.* (Cic. *fam.* 16, 24, 2)

Stěží se ovládám, abych se [za tebou] nerozběhl, ještě ale stále čekám na dopis od tebe. (tj. zatím čekám, ale moc rád bych se za tebou rozběhl).

Druhou skupinou predikátů jsou různé negované neosobní predikáty, které obvykle obsahují výrazy záporného významu, např.:

- *nihil abest* „nic neschází“; *paulum / haud multum / minimum abest* „schází málo, nechybí mnoho“;
- *nulla causa est* „není žádný důvod“; *nulla mora est* „není žádná překážka“; *per me non stat* „nezáleží na mě“.

Rovněž tato souvětí vyjadřují, že buď uskutečnění děje nic nebrání (170), nebo k jeho uskutečnění chybí jen velmi málo (171). Při překladu do češtiny je někdy vhodnější použít místo vedlejší věty překlad pomocí věty jednoduché s adverbii „skoro“, „málem“ apod., případně souřadně spojené věty (např. „chybělo málo a...“), viz (171).

(170) *Nec mora ullast (= ulla est), quin eam uxorem ducam.* (Ter. *Andr.* 791)

Nic nebrání tomu, abych si ji vzal za ženu.

(171) ...*paulumque afuit, quin Varum interficeret...* (Caes. *civ.* 2, 35, 2)

...chybělo málo, aby Vara zabil... / ...málem Vara zabil...

Další konstrukce

Slovesa zabraňování mohou řídit také akuzativ s infinitivem, infinitiv a okrajově i některé další konstrukce. Jednotlivá slovesa však obvykle dávají některé z konstrukcí přednost, a proto je nelze libovolně zaměňovat.

Akuzativ s infinitivem se používá zejména po slovese *prohibere* (172), méně často se však může objevit i u dalších sloves. Infinitiv se vyskytuje např. po slovese *recusare* (173). Vlivem jiných žadacích vět s *ut/ne* je okrajově doložena i věta se spojkou *ut*.

- (172) *Lacrimae meorum me ad mortem ire prohibuerunt*,... (Cic. *ad Q. fr.* 1, 4, 4)
Slzy mých blízkých mi zabránily vzít si život,...
- (173) *A te missus, ire non recusavi.* (Liv. 40, 15, 6)
Neodmítl jsem jít, když jsi mě poslal.